

Wim Govaerts & Wim Vandenberghe

EINDRAPPORT

Benutting van biologische bijproducten uit de voedingsindustrie

Opdracht in het kader van het Project Bio zoekt Boer en Bio zoekt Keten

Verslag februari 2015

Eindrapport: Benutting van biologische bijproducten uit de voedingsindustrie

Uitvoering: Wim Govaerts en Wim Vandenberghe

27 februari 2015, Wim Vandenberghe

We zijn de opdracht gestart met een samenkomst op 16 oktober waarbij we inhoudelijk overlopen hebben welke mogelijkheden er eventueel zijn, zowel aan verwerkers- als aan landbouwerskant. Verslag van deze brainstorm is in bijlage toegevoegd aan het eindrapport.

Het belangrijkste instrument in de bevraging van de sector waren onze 3 enquêtes: voor veehouders, voor veevoerfabrikanten en voor de bioverwerkers. Via www.enquetemaken.be zijn de enquêtes online toegankelijk gemaakt.

De vragenlijsten van de enquêtes zijn aan het eindrapport in bijlage toegevoegd.

De beoogde bedrijven werden per mail uitgenodigd om de enquête in te vullen, met 2 herinneringen per mail. De lijsten met emailadressen zijn in bijlage toegevoegd.

Van de 46 veehouders hebben er 16 de enquête ingevuld en heel wat anderen hebben Wim Govaerts rechtstreeks gecontacteerd met antwoorden op de vragen of met opmerkingen. Wim Govaerts sprak de telers ook aan over de enquête en over het project op het BBN Melkgeiten van 30/10/14 en 8/12/14, op het BBN Vleesvee van 9/12/14 en op het BBN Melkkoeien van 16/12/14.

Van de 8 veevoerfabrikanten hebben 4 bedrijven de enquête ingevuld, waaronder de 3 grootste bioveevoederleveranciers die actief zijn in Vlaanderen.

Bij de verwerkende bedrijven werden in totaal 398 bedrijven gecontacteerd. 32 bedrijven hebben de enquête ingevuld (ondermeer nadat 53 bedrijven opgebeld werden) en 43 bedrijven hebben laten weten dat ze geen biologische bijproducten hebben die beschikbaar zijn.

Samenvattingen van de 3 enquêtes zijn als bijlage toegevoegd aan het eindrapport.

Bij de verwerking van de gegevens bleek:

- Dat zowat alle **veehouders** vragende partij waren naar bijproducten, met name bietenpulp en bierdraf werden bijna unaniem genoemd. Er bleek ook een grote bereidheid om aan de slag te gaan met bijproducten (ook andere), al had men veel vragen bij de bewaarbaarheid, de technische inpassing in het rantsoen, ... De verstrenging van de wetgeving biologische productie met betrekking tot het rantsoen voor de dieren tot 100% voor herkauwers en 95% voor varkens en pluimvee en de bijkomende eisen tot de regionale afkomst van de voedercomponenten stellen de biologische veehouders voor problemen. Het blijkt zeer moeilijk om met het huidige bio-aanbod een technisch optimaal rantsoen samen te stellen dat ook betaalbaar is. Dezelfde signalen werden ook gegeven op de BBN-bijeenkomsten. De meeste veehouders hopen dat het beschikbaar komen van biologische bijproducten hier soelaas kan brengen.

- Bij de **veevoederfabrikanten** bleek het enthousiasme minder groot. Men is steeds op zoek naar goede alternatieven maar vooral om hun keuzemogelijkheden te verruimen. Natte reststromen zijn in de praktijk vaak zeer moeilijk in te passen in het productieproces.
- Aan de **verwerkers** kant vielen de resultaten ons tegen.

De gevonden producten komen in kleine volumes, vaak discontinu, vaak wordt bio niet apart gehouden, ... Enkele bedrijven gaven echter aan bereid te zijn om inspanningen te doen om de bijproducten als bio te valoriseren, op voorwaarde dat er geen extra kosten nodig waren en er geen bijkomende administratie was.

Veel van onze oorspronkelijke productideeën bleken onhaalbaar, enkele worden echter ook nu nog door de bedrijven in overweging genomen.

In veel bedrijven is het bio-gedeelte slechts een kleine neventak en is er geen bereidheid om iets apart te doen met de reststroom. Het strikt gescheiden houden van de biologische reststroom zien veel bedrijven als praktisch moeilijk realiseerbaar en economisch niet in verhouding tot de meerwaarde van het biologisch afzetten van die reststroom. Ook het sluiten van de biologische kringloop is meestal geen belangrijk argument voor deze bedrijven.

De vereisten vanuit het FAVV met betrekking tot bijproducten die als veevoer zullen gebruikt worden, vormen een extra drempel voor de verwerkende bedrijven.

Geen enkel bedrijf gaf aan zelf nog biobijproducten te zoeken voor verdere verwerking voor menselijke consumptie of voor aroma's, essentiële oliën, maceraten, ...

Geen enkel bedrijf wou enige werking opzetten met hun afgekeurde eindproducten. Enkele gaven aan dat grootwarenhuizen hier een partner zouden kunnen zijn, daar hebben we echter verder geen stappen ondernomen omdat we verwachten dat de volumes te klein en de diversiteit te groot zou blijken.

Achteraf beoordeeld hadden we van bij de start van het project meer inhoudelijk moeten communiceren naar de verwerkende bedrijven over het belang van deze reststromen voor het geheel van de biologische keten. Zo hadden we misschien iets meer concrete respons gekregen.

Om een biologisch bijproduct als biologisch veevoer te gaan gebruiken zijn er een aantal vereisten:

- **FAVV:** De producent van de reststroom moet zich registreren als 'Fabrikant van voedermiddelen'(technische fiche ACT251). Voor de meeste voedselproducenten volstaat een eenvoudige registratie omdat het beheer van de reststromen meestal reeds vervat zit in hun FAVV-erkenning en in de gevolgde sectorgidsen. Zoniet, dan moet de sectorgids 'Dierenvoeders' toegepast worden. Enkel landbouwers die onbewerkte reststromen van de eigen geteelde gewassen als diervoer verkopen (graan, stro, uitgesorteerde aardappelen, ...) zijn vrijgesteld van deze registratie.
- **GMP**-certificatie is geen wettelijke vereiste. Omdat alle veevoederproducenten van biologisch dierenvoer GMP-gecertificeerd zijn, is het echter in de praktijk wel noodzakelijk om als bedrijf GMP-gecertificeerd te zijn om de reststromen te kunnen leveren aan een veevoederfabrikant. Dit betekent het toepassen van een lastenboek met externe controle. Doordat alle bio-controleorganisaties die in België erkend zijn ook GMP-erkend zijn, geeft dit in de praktijk meestal niet veel bijkomende administratie.
- **Biowetgeving:** elk bioproduct dat verkocht wordt moet biogecertificeerd zijn. Vaak is de certificatie van restproducten impliciet: bvb. voor de veehouder die biologische bierdraf koopt, volstaat meestal het biocertificaat van de brouwer (ook al vermeld dit certificaat het

product 'bierdraf' niet). Dit is echter enkel het geval wanneer de verkoop van restproducten in economische termen zeer klein is ten opzichte van de hoofdproducten.

Een belangrijk onderdeel van het project was het beoordelen op productniveau van de vraag en het aanbod aan biologische bijproducten.

Op basis van de vergelijking van de resultaten hebben we besloten dat we geen valabel aanbod gevonden hebben voor de veevoerfabrikanten: de volumes waren te klein of discontinu of de verwerker ziet de GMP-certificatie als een administratieve stap die hij niet wenst te nemen.

Voor de veehouders zaten er wel enkele interessante producten tussen, zij het toch heel wat minder dan we vooraf gehoopt hadden.

Wim Govaerts beoordeelde de lijst met aangeboden bijproducten op hun inpasbaarheid in een biologisch rantsoen. Op basis hiervan hebben we al dan niet gekozen om verder te werken aan het in contact brengen van de veehouders en de verwerkers.

- **Bierdraf:** is zeer beperkt beschikbaar maar we contacteerden alle biobrouwers opdat minstens alle beschikbare biobierdraf ook op biobedrijven terecht zou komen. Enkel en hadden al een afnemer voor hun bierdraf en 2 bedrijven blijken niet bereid om het biologische bierdraf apart te houden van de gangbare productie. Uiteindelijk was er nog 1 brouwer met een vrij aanbod en veehouders uit de buurt werden hiervan op de hoogte gebracht. Er is als resultaat hiervan nog geen afzetdeal gesloten maar dit zal eerstdaags in orde komen.
- **Persresten van fruit:** is een deugdelijk alternatief voor bietenpulp. We inventariseerden bij alle biofruitpersers. Ze hebben relatief grote hoeveelheden persresten die momenteel bijna allemaal gecomposteerd worden. De hoeveelheden zijn echter sterk gespreid: vaak (maar onregelmatig) relatief kleine hoeveelheden, bvb 1 à 2 ton per bio-persing. We brengen telers in contact met de fruitpersers om concrete afspraken te maken.
- **Okara** (als eiwitbron) en **sojahullen** (als alternatief voor bietenpulp): er zijn enkele kleinere verwerkers van wie niet alle biobijproducten van de sojaverwerking als bio afgezet wordt. Uiteindelijk bleek er één bedrijf bereid om deze reststroom als bio apart te houden. We brachten telers in contact met hen om concrete afspraken te maken. De grote uitdaging was hier echter om Alpro over de streep te krijgen dat ze hun bio-okara en -sojahullen apart zouden gaan opslaan en afzetten van hun gangbare bijproducten. Dit zou een belangrijk resultaat zijn: een groot volume dat continu beschikbaar gemaakt wordt. De gesprekken liepen echter zeer stroef, ondanks dat Wim Govaerts erin geslaagd is om een logistieke partner van Alpro erbij te betrekken en uiteindelijk hebben we hier geen resultaat bereikt.
- **Aardappelen:** de aardappelverhandelende bedrijven hebben relatief kleine volumes verse, uitgesorteerde aardappelen beschikbaar die echter redelijk makkelijk bij biotelers zouden kunnen terechtkomen. Voor het afmesten van vee of voor het opstarten van de melkgift is dit een interessant product. We hebben alle bedrijven gecontacteerd en er bleken 2 bedrijven bereid om hun bio-resten apart te houden. We brengen biotelers in contact met deze bedrijven, alsook met de bio-aardappeltelers.

- **Resten van bakkerijbedrijven:** zowel de afvalresten van deeg als van afgebakken product kunnen een interessante energiebron zijn voor geiten bij het begin van de lactatie. We contacteerden alle bedrijven en uiteindelijk overwogen 2 bedrijven of ze deegresten als veevoer zullen aanbieden. We brachten veehouders in contact met deze bedrijven maar er lijkt geen goede match mogelijk die ook logistiek haalbaar is.
- **Melkwei:** gezien de grote volumes, slechte bewaarbaarheid en matige voedingswaarde is de logistiek een heikel en duur punt voor de inpassing in een veerantsoen. We brachten de bedrijven wel in contact met Danny Verrijkel van POM Oost-Vlaanderen. Hij werkt aan het opzetten van een logistieke keten om melkwei op te halen, te drogen en te leveren aan bvb Ecover, cosmetica-bedrijven, ... : <http://www.grenzeloze-logistiek.be/projecten-met-impact/verduurzamen-bio-reststromen/logistieke-optimalisatie-van-bioreeststromen>
- **Peperkoekafval:** We vonden onvoldoende gegevens over de inpasbaarheid in een vee rantsoen om hier mee aan de slag te kunnen.
- **Persschroot van noten en zaden:** zou een zeer interessante voedercomponent kunnen zijn maar het bedrijf is zelf onderzoek aan het doen hoe ze het zelf verder kunnen valoriseren, naar humane voeding of naar voedingssupplementen.
- **Steeltjes van verse kruiden:** We vonden onvoldoende gegevens over de inpasbaarheid in een veerantsoen om hier mee aan de slag te kunnen. Er zijn echter aanwijzingen dat deze producten naar diergezondheid interessant zouden kunnen zijn en mogelijks ook, mits de juiste verwerking, verder in de humane voeding inzetbaar zouden kunnen zijn. We brachten het bedrijf in contact met Flanders Food en hun projecten rond valorisatie van reststromen: <http://www.flandersfood.com/duurzaamheid/valorisatie-van-nevenstromen>

De andere producten die uit de enquête naar voor kwamen maar niet in deze lijst weerhouden zijn, waren ofwel te klein in volume, of te onregelmatig qua kwaliteit en samenstelling of bleken uiteindelijk toch niet beschikbaar voor biologische afzet.

Voor de belangrijkste producten bracht Wim Govaerts informatie samen hoe ze het best in een rantsoen kunnen ingepast worden en berekende hij de economische waarde zodat de telers en verwerkers over voldoende informatie beschikken om goede afspraken te kunnen maken. Deze studie is in bijlage bij dit eindrapport toegevoegd.

Uit de economische doorrekening blijkt ook dat veel bijproducten een grote meerwaarde creëren op de veebedrijven. Dit betekent dus ook dat het voor de verwerkers vaak rendabel is om de biologische bijproducten gescheiden te houden en als bio af te zetten.

Op basis van een goed uitgebalanceerd veerantsoen en de aantallen in 2013 biologisch gecertificeerde dieren in Vlaanderen, berekende Wim Govaerts de behoefte aan onderzochte producten:

- 4492 ton bierdraf
- 4492 ton bietenpulp
- 3323 ton aardappelen
- 6049 ton fruitpersresten
- 5270 ton okara

- 1191 ton sojahuilen
- 344 ton broodproducten

Het is nu reeds duidelijk dat het aanbod aan bijproducten ver beneden de behoefte blijft.

In tegenstelling tot onze verwachtingen vooraf kwamen er geen echte 'projecten' naar voor die met een stappenplan uitgewerkt zouden worden. Het project heeft vooral enkele interessante producten gedetailleerd in kaart gebracht en de bedrijven en biotelers met elkaar in contact gebracht.

In overleg met de opdrachtgever is dan ook beslist om geen stuurgroep te organiseren aangezien er zich geen keuzes opdrongen.

Hoe verder?

Een belangrijke conclusie is dat er bij de veehouders een grote nood is aan biologische producten om de rantsoenen op een betaalbare wijze te optimaliseren. Met onze projectuitvoering hebben we hier jammer genoeg slechts zeer beperkt kunnen aan verhelpen. Voor de veehouders is het echter van groot belang dat er oplossingen komen, al is het via import van voedercomponenten. Eerste contacten met buitenlandse toeleveranciers zijn gelegd en Wim Govaerts zal dit ook verder mee nemen in de bedrijfsbegeleiding.

Algemeen menen we ook dat veel bioverwerkende bedrijven hun reststromen louter op bedrijfspvlak zien en de goedkoopste of makkelijkste oplossing ervoor zoeken, wat natuurlijk hun goed recht is. Anderzijds ervaren de biologische veehouders een steeds strenger wordende wetgeving die hen dwingt te denken in een bredere biologische kringloop: ze moeten biologisch zaad gebruiken, biologisch voer, regionaal geproduceerd voer, de mest moet afgezet worden op biologische grond, Ze kunnen bvb niet louter op hun eigen bedrijf de gang naar 100% biovoer en naar meer regionaal geproduceerd voer oplossen. Ze hangen hier af van het aanbod vanuit de verwerkende bedrijven maar deze geven niet altijd thuis.

We menen dat de biologisch verwerkende bedrijven hier via gerichte communicatie moeten op geattendeerd worden, in afwachting dat ook op dit vlak de wetgeving deze bedrijven in de richting van een meer gesloten biologische kringloop stuurt. Er kan overwogen worden om hier met het Biogarantie-lastenboek reeds een voorschot op te nemen, bvb. door de Biogarantie-bedrijven te vragen hun beheer van de reststromen af te toetsen tegenover de Ladder van Moerman.

We hadden in de loop van het project contact met Heleen Klinkert van Bionext die in 2013 een gelijkaardig project opstartte. Haar ervaring was sterk gelijklopend. Ze slaagde erin om kleine linken te leggen tussen enkele verwerkende bedrijven en veehouders in de buurt maar de meeste verwerkende bedrijven stonden niet open voor de aangekaarte problematiek of zagen er voor zichzelf geen verantwoordelijkheid in.

Onze belangrijkste aanbeveling naar BioForum Vlaanderen voor de opvolging van ons project is dan ook het voeren van een gerichte communicatie naar de verwerkende bedrijven en het verder inzetten van de rubriek "Vraag en aanbod" om de bedrijven concreet in contact te brengen met de veehouders.

Lijst met bijlages bij dit eindrapport:

- Bijlage 1: Verslag met startideeën (Poperinge 16/10/14)
- Bijlage 2: Emaillijsten van
 - o Biologisch verwerkende bedrijven
 - o Biologische veehouders
 - o Biologische veevoerfabrikanten
- Bijlagen 3, 4 en 5: Vragenlijsten voor de 3 enquêtes
- Bijlagen 6, 7 en 8: Antwoorden/resultaten van de 3 enquêtes
- Bijlagen 9, 10 en 11: verslagen van de 3 enquêtes
- Bijlage 12: Technische en economische inpasbaarheid van de belangrijkste producten